

Die uw jeugd vernieuwt als die van een arend

De Reformatie

Weekblad tot ontwikkeling van het gereformeerde leven

Het evangelie van Gods woede

Het is niet moeilijk om een lieflijk beeld van God te schetsen. Een God die altijd barmhartig is, die nooit verwijten maakt. Een God die altijd voor je klaar staat, echt een lieve Heer van ons. Bij Hem komt het altijd goed. In een vorig artikel heb ik proberen duidelijk te maken dat je zo'n godsbeeld ten onrecht therapeutisch noemt. Van echte genezing, therapie, is dan geen sprake.

J.H. Kuiper ■

In dit nummer

<i>Kerkelijk leven - J.H. Kuiper</i>	
Het evangelie van Gods woede	719
<i>Meditatief - H.A. Speelman</i>	
Dragen	723
<i>Wandelen met God - B. Luiten</i>	
God voorziet	724
<i>Achtergronden - P.L. Voorberg</i>	
De tweede kerkdienst	727
<i>Uit de kerken, Persbericht, Mededeling</i>	

Het is, als je zo'n beeld van Hem hebt, ook moeilijk om de Bijbel te lezen, want op veel plaatsen laat Hij zich heel anders kennen. Het gaat over Gods woede. Om het ouderwets te zeggen: zijn brandende toorn. Een manier van zeggen overigens die in de Nieuwe Bijbelvertaling bewaard is. Zie Sefanja 2: 2. God raast tegen de bewoners van Juda die zich een ongevaarlijk godsbeeld hadden aangemeten: 'de Here doet geen goed en geen kwaad' (Sefanja 1: 12). Ze geloofden wel dat er 'iets' is, maar dat iets was ongevaarlijk. Ze zijn er later wel achter gekomen, onder andere in de ballingschap. Gods toorn. Onze Vader in de hemel is niet maar verdrietig om wat zijn kinderen verkeerd doen; Hij is zo boos dat we voor zijn boosheid dat oude woord gebruiken.

Alleen het oude testament?

Er lijkt dan een gemakkelijke uitweg te zijn: Dit is het oude testament. Maar toen kwam Christus en die stilte Gods toorn door zijn dood aan het kruis. Zo staat het ook in de belijdenis (art. 21 NGB). Dus de conclusie lijkt voor de hand te

liggen: onder het nieuwe verbond heb je daar niets meer mee te maken. Dat gaat dus niet op. Ik denk aan Openbaring 15 en 16 over de zeven schalen gevuld met de woede van God die over de aarde leeggegoten worden door zeven engelen. En Babel, de stad die de tegenstand tegen God belichaamt, krijgt de beker van Gods gramschap. We belijden Gods eenheid. Die komt dan ook daarin uit dat het Woord van God (Openbaring 19: 13) de wijnpers zal treden van de hevige woede van de almachtige God. Het Woord van God. Een andere naam voor Christus.

En als je dan zou denken dat dit alleen maar voor Gods tegenstanders geldt, kom je gedeelten tegen als Hebreeën 12. Daarin lees je de boodschap dat het onder het nieuwe testament nog sterker speelt dan onder het oude. De schrijver van die brief wil zijn lezers diep doordringen van het besef van Gods heiligheid. Hij is een verterend vuur. Het staat in het kader van een waarschuwing tegen nalatigheid (slot hoofdstuk 10). Hij onderstreept die in hoofdstuk 11 met een hele rij voorbeelden van mensen die juist trouw waren. En hij sluit in hoofdstuk 12 af met een fel gedeelte waarin hij ons voor Gods aangezicht plaatst. Denk nooit aards van de hemelse majesteit van God. (Zondag 46).

In deze tijd zoeken veel mensen de persoonlijke omgang met God. Jezus in je hart. De heilige Geest die in je woont. Prachtig. Daar hoort dus wel het besef bij dat God ook woedend op je kan worden. De vraag is dan hoe je daarmee omgaat. Je kunt het met een mijns inziens verkeerde uitleg van Psalm 103 wegredeneren: een ogenblik duurt Gods toorn, maar zijn liefde duurt eeuwig. Buig even je hoofd voor zijn woede, want die duurt niet lang. De psalm laat dan wel zien dat je toorn en liefde nooit in een soort evenwichtopstelling naast elkaar kunt plaatsen. God is liefde. Daarom lees je ook over zijn toorn.

denk nooit aards van de hemelse majesteit van God

Zie hiervoor uitgebreid de verklaring van zondag vier van de Heidelbergse Catechismus door prof. dr. K. Schilder. In een prachtige benadering vanuit de eenvoudigheid van God zoekt hij de eenheid van liefde en toorn. Eenvoudig hier niet in de zin van gemakkelijk te begrijpen, maar zoals in artikel 1 van de Nederlandse geloofsbelijdenis, in de zin van niet samengesteld. Wij leven in meervoud (ook de titel van een boek van prof. dr. J.H. van den Berg), God integendeel niet. Ik wijs hier graag op, al lijkt het uit te gaan van waardering voor K. Schilder tegenwoordig soms bijna vloeken in de vrijgemaakte kerk.

De actualiteit van deze dogmatische doordening kwam onlangs naar voren toen het Neder-

lands Dagblad berichtte over een Engelse Evangelical die bezwaar maakte tegen de manier waarop geloofsgenoten soms het offer van Jezus contrasteren met de toorn van God. De manier waarop erover bericht werd, laat vermoeden dat er inderdaad sprake is bij die geloofsgenoten van een eenzijdige benadering van Gods toorn die aan het kruis gestild moest worden. Gods toorn is daarbij alleen maar negatief. Wie de zaken zo benadert kan met

toorn en liefde kunnen nooit in een soort evenwichtopstelling naast elkaar

een groot gedeelte van de Bijbel niet uit de voeten. Ik wil een voorbeeld uitwerken.

Danken voor Gods toorn

Een heel opvallende zin staat in Jesaja 12: 1. Tenminste in de vertaling 1951: 'ik loof U, want U bent toornig geweest op mij... Ik dank u voor uw woede'. In moderne vertalingen is dit vaak weggepoetst. Zie ook de Nieuwe Bijbelvertaling: 'Ik zal u loven. U bent woedend op mij, maar uw toorn is geweken'.

Dan ligt de aanleiding voor het danken in het wijken van de toorn. Het komt weer goed. In de vertaling 1951 ligt die in de toorn van God zelf. Ik dank U voor uw woede.

Je kunt niet zeggen, dat het in de NBV fout weergegeven is. Zo kan het. Toch heb ik op dit punt liever de weerbarstigheid van de 'oude' vertaling. Daar zit een uitdaging in: God loven vanwege zijn woede.

Probeer dat te lezen in Jesaja's tijd. In die tijd was er verdrukking door buitenlandse vijanden en het broedervolk Israël greep de kans om een paar oude rekeningen te vereffen. Het was heel benauwd, onder een goddeloze koning. Niets meer mee te beginnen, zou je zeggen. Maar in de toorn van God ziet Jesaja een teken dat de Here zijn volk niet afgeschreven heeft. Om dit te begrijpen, vraag ik even naar jezelf te kijken. Je wordt boos op de mensen van wie je houdt. Mensen die dicht bij zijn.

Pas dat toe op onze verhouding met God. God woont in de hemel. Hij is de almachtige. Hij is nooit maar een beetje boos, of verdrietig; Hij is alles helemaal. Zie hierboven over de eenvoudigheid van God. En Hij neemt de moeite om boos op ons te worden. Zo kostbaar zijn wij Hem.

Vergelijk onze uiting van opperste minachting als iemand ons pijn doet: het doet me niets (of het altijd waar is??). Je zegt dat die ander zo ver van je weg staat dat hij of zij je niet eens raken kan. Zo laat Gods toorn zien hoe serieus

Hij mensen neemt. Ik loof U, want U nam mij zo serieus dat U de moeite nam om boos op mij te worden.

Christus draagt Gods toorn

Trek dat eens door naar Christus. Niet om Gods toorn ongevaarlijk te maken, maar om hetzelfde te zien, in groter verband. In het verbond neemt God onze zonde zo serieus, dat Hij de straf ervoor op zijn eigen zoon gelegd heeft. Het formulier voor de viering van het avondmaal werkt dat verder uit. De grote woede van God en onze verlossing houden verband met elkaar. Die verlossing is er omdat Christus recht deed aan Gods toorn.

de uitdaging: God loven vanwege zijn woede

Dan kun je ook de uitzinnige vreugde begrijpen, waarvan het vervolg van Jesaja 12 getuigt. Omdat zijn toorn zich van ons afgewend heeft, weet je zeker, dat zijn heil compleet is. Wat werkt dat uit? Dit dat je zeker mag weten dat God met je meegaat. Het leven blijft voorlopig gebroken. We leven nog niet in de hemel of op de nieuwe aarde. Maar God legt je al wel een loflied op de lippen vanwege zijn trouw. Het is als een donkere dag, waarop ineens de zon gaat schijnen. Zijn aangezicht licht over ons. Komt ook voor in Psalm 118: als God aan je zijde staat, wat kan een mens je dan nog aandoen? Zelfs de grootste machthebber is voor Hem nietig. Dat geldt ook voor de andere dingen die ons vrees kunnen aanjagen. Zijn liefde bant de vrees uit. Juist het besef van die donkere tonen maakt het evangelie voor ons zo'n stralende boodschap.

Kinderdoop

Ik wil dat graag uitwerken met het oog op de kinderdoop. Het geldt trouwens met de nodige veranderingen net zo van de volwassenendoop. De doop als teken van het verbond bezegelt een relatie. God in de hemel zoekt een band met ons. Als je dan het formulier voor de doop van kinderen leest, zie je iets opvallends: dat zet heel zwaar in. Denk aan de eerste doopvraag: belijden jullie dat dit kind, net als wij allemaal, aan het eeuwig oordeel onderworpen is... Let op het vervolg: toch in Christus geheiligd. In dat toch zit de verrassing. Er is niets vanzelfsprekend. Er gebeurt een wonder. Het formulier voor de doop van volwassenen slaat dezelfde tonen aan.

Er is wel kritiek op deze inzet van het formulier. Is dat wel passend voor zo'n mooie gelegenheid? En er wervend voor de belangstellende die verder de kerk niet van binnen ziet, lijkt het ook niet. Toch is het accent gebleven ook in de nieuwe doopformulieren die sinds

de synode van Amersfoort-Centrum gebruikt mogen worden. Het is goed ook om het te blijven beseffen. Wij zijn, net als de hogepriester Jozua in het visioen van Zacharia, een brandhout uit het vuur gerukt. Dit beeld komt een paar keer voor in de Bijbel. Dat is het wonder van de doop. God zet ons leven op dat niveau. Vergelijk het met een autorit. Opeens is er die auto van rechts. het gaat net goed. je hart bonkt in je keel. 'De rechtvaardige is ternauwernood gered', zegt Petrus daarvan in zijn brief.

Verbond is een relatie

Verbond en relatie zijn woorden die bij elkaar horen. Ze krijgen kleur door de manier waarop je ze gebruikt. De Bijbel vergelijkt onze relatie met God ook met wat wij relaties noemen. Bijvoorbeeld die van een huwelijk.

Een relatie is weerbarstig. Dat kennen we zelf ook. Als iemand zegt dat hij nooit ruzie heeft met zijn vrouw, gaat er een rood lampje branden. Of zo'n huwelijk heeft een zeldzame staat van perfectie bereikt die voor weinigen weggelegd is, of er klopt iets niet: een van beide schikt zich altijd naar de ander. Maar vaker komt voor dat het goed knalt. Nooit plezierig op dat moment, maar wel belangrijk voor de gezonde verhoudingen. Boosheid op elkaar hoort erbij.

boosheid is belangrijk voor gezonde verhoudingen

Dus wie spreken wil van Gods omgang met ons in het verbond, laat ook die tonen uit de Bijbel tot zijn recht komen. God is een jaloers God. Hij duldt geen slordigheid in de relatie. Ik wil dat graag uitwerken.

'De HEER, de Afgunstige...'

Te denken hierbij valt aan Exodus 34. Is dat schrikken, als je Exodus 34 leest. De Heer, de afgunstige. We weten allemaal, dat de HEERE een jaloers God is; we horen het elke zondag in de wet: het derde gebod. We snappen het niet helemaal; het klinkt wat bedreigend, maar als wij een waardering zouden geven voor de namen, die God aan zichzelf geeft, kwam het met die jaloersheid vast niet erg hoog uit. Leren we het onze kinderen niet af om jaloers te zijn: het is niet goed altijd te willen hebben wat een ander heeft. En is jaloersheid in veel huwelijken niet iets verstikkends, waardoor de ander op de duur helemaal geen ruimte meer heeft. En dan zegt de HEERE maar niet dat Hij een jaloerse kant heeft, bepaalde trekjes die je kunt aanwijzen, maar dat Hij jaloers is. God is eenvoudig, belijden we. Dus jaloersheid kenmerkt Hem. En Hij legt er de nadruk op, dat wij Hem zo willen kennen.

Nu kom je die moeite ook wel tegen bij andere woorden die gaan over God. Wij kunnen ons moeilijk voorstellen, dat je boos bent zonder te zondigen. Maar als het gaat om Gods woede, is daar natuurlijk geen sprake van. Hij is heilig. Dat geldt ook voor deze naam, die voor mensen ook meestal een ongunstige klank heeft. Niet altijd: Pinehas, kleinzoon van Aäron, wordt om zijn ijver voor God geprezen in Numeri 25. Ijver is het woord dat elders weergegeven wordt met afgunst, jaloersheid. Even onthouden. Jaloersheid is niet altijd verkeerd. In de Bijbel heeft het voor onze God ook een heel mooie betekenis.

Gods inzet voor zijn volk

Als God wil dat wij Hem zo kennen, als de Afgunstige, gaat het meestal om zijn inzet voor het volk. Denk aan de tien geboden: 'Ik heb u verlost uit Egypte'. Daar was heel veel voor nodig. Nu vraag ik u om dat te erkennen. Ook bij de profeten mag je redding verwachten van Gods ijver voor zijn volk. Hij heeft zich in zijn verbond helemaal aan dat volk gegeven. Hij is honderd procent barmhartig. Hij kent daarbij geen reserve. In zijn liefde laat Hij de stijl van zijn verbond zien. Hij geeft zijn eer aan geen ander (Jesaja 42, 8).

de mooie bijbelse betekenis van Gods jaloersheid

Dat maakt zijn naijver voor ons zo kostbaar. Het is een uitdrukking van zijn voortdurend werken voor zijn volk. Het is dus echt een nadere uitleg van de naam HEER, die immers over dat bezig zijn voor zijn volk gaat. Wie dat eenmaal gezien heeft, is blij met die naam. Door Gods jaloezie kom je niet in de knel; integendeel: die gaat erover, dat je juist de vrijheid houdt, die Hij je geeft. Hij kan het niet uitstaan, dat je die gewonnen vrijheid weer zou inruilen voor de slavernij van de afgodendienst. Dan mag u bij die afgoden alle namen invullen die u maar bedenken kunt.

In de naam de Afgunstige komt dus naar voren, dat de verbondenheid van God met ons exclusief is. Letterlijk: die sluit alle andere verbondenheid uit. Wij zijn van Hem. Dan is het ook vanzelfsprekend, dat de vonk van die naijver overslaat op ons en dat we zonder reserve en in diep ontzag voor Hem ons leven Hem geven. Ijver voor de zaak van de Here is goed; het heeft niets met fanatisme te maken. Daar zit altijd een stukje verblindheid bij. Ijver voor God kan alleen, als je ogen open gegaan zijn: voor zijn oneindige liefde. Daarom kun je de toorn van God en de liefde van Christus niet contrasteren. Het is de Drie-enige die opstandige mensen als wij zijn, op deze manier wil redden.

Tenslotte

Gods woede en jaloersheid. Een weerbarstig onderwerp. God neemt ons zo serieus dat Hij boos op ons wordt. Hij duldt geen derde in de relatie met Hem. Niemand kan bij Hem een potje breken.

Soms kun je de indruk krijgen dat spreken over een persoonlijke band met God alleen de mooie dingen naar voren haalt. Maar Hij is heilig. Het is geweldig dat wij zo'n band mogen hebben. Tegelijk zet Hij ons leven daarmee in gloed. En Hij spreekt ons aan in ons bestaan voor Hem. Gods toorn houdt ook in: je kunt voor hem niet huichelen. Het hoeft God zij dank ook niet, vanwege zijn eigen Zoon.

Ds. Jan Kuiper is productontwikkelaar bij het Steunpunt Gemeenteopbouw.

uit de kerken

Lutten - beroepen en aangenomen: P.J. de Haan te Zwijndrecht-Groote Lindt

Houten - aangenomen: O.W. Bouwsma te Gouda

Staphorst - aangenomen: P. v.d. Berg te Veendam die bedankte voor Drogeham

Alphen aan den Rijn - bedankt: M. Wielhouwer te Zuidlaren

Delfzijl - aangenomen: A.J. Balk te Maas-sluys

Zutphen - ontheffing: Ds. J. Koelewijn, emerituspredikant te Zutphen, is op zijn verzoek ontheven uit het ambt. Koelewijn (47) was vanwege ziekte met vervroegd emeritaat gegaan. Hij begon in 1988 als predikant in Albany en in 1992 verhuisde hij naar Zutphen. In 1999 ging hij met emeritaat.

Deventer - jubileum: 25 juli, 25 jaar predikant: ds. W.M. van Wijk. Standplaatsen: Ferwerd en Hallum (1982), Leens (1986), Dronten (1994) en Deventer (2003).

Dragen

Het is zomer en ik mediteer over het leven onder een indrukwekkend oude boom aan de hand van een beroemde gelijkenis uit Lucas 10 over een reiziger of vakantieganger die op zijn reis van alles overkomt.

H.A. Speelman ■

Op een gegeven moment kan hij niet verder. Hij ligt halfdood langs de weg. Een priester, die langs hetzelfde pad afdaalt, ziet hem liggen maar loopt met een boog om hem heen. Er wordt onze reiziger weinig hoop geboden. Hij lijkt verloren. Maar dan komt er plotseling nog iemand, een leviet. Je adem stukt. Wat zal er nu gebeuren? Maar ook hij doet niets, bang voor de gevolgen. Dan volgt een derde reiziger, een buitenlander, iemand uit het vijandige gebied. Toen hij hem zag werd hij vervuld met barmhartigheid, er staat dat hij met innerlijke ontferming was bewogen over al die ellende die hij ziet. Heel zijn wezen was geschokt, geraakt door wat deze ene mens was overkomen. Dat is meer dan een gevoel van medelijden, want wat innerlijk door hem gevoeld wordt, komt ook naar buiten, wordt zichtbaar gemaakt. Er gebeurt van alles. We lezen dat hij op hem toeloopt, zijn wonden verbindt, dat hij er olie en wijn ingiet, hem verzorgt en op zijn lastdier draagt.

De vraag van de Schriftgeleerde aan Jezus was: 'Wat moet ik doen om deel te krijgen aan het eeuwige leven?' Deze kwestie had zich in de loop van het gesprek toegespitst op de vraag: 'Wie is mijn naaste en wat moet ik met zo iemand doen?' Jezus buigt dit enigszins om tot de vraag: 'Wie is het die aan mij niet voorbij gaat in mijn nood, in de ellendige gebrokenheid van mijn bestaan, als ik mij verlaten voel omdat mijn geliefde mij is ontvallen, wie draagt mij?' Met 'dragen' wordt hier dan bedoeld op het steunen, optillen, opheffen van de naaste.

Elk mens heeft op zijn tijd hulp nodig, bijstand, bevestiging, troost. We doen dan een beroep op de draagkracht van een ander. Ieder mens is soms kwetsbaar, wankelbaar en kan halfdood langs de weg komen te liggen, zoals onze reiziger. De hulpverlener is echter van dezelfde makelij als de ander, het volgende moment kan hij in dezelfde hulpbehoevende positie raken. Met andere woorden: 'dragen' en 'gedragen worden' zijn even betrekkelijk als tijdelijk en beide staan in een spanningsvolle relatie tot het deel krijgen aan het eeuwige leven. De vraag 'Wie is mijn naaste?',

zo zagen we, verandert Jezus een beetje tot: 'Wie is het die mij helpt en recht doet als ik hulpeloos ben?', 'Wie is het die mij redt als ik aangevallen wordt en reddeloos ben en niet meer verder kan?' Deze vraag herkennen we. Waar komt mijn hulp vandaan? Wie draagt mijn zonden en mijn schuld weg? Wie is mijn houvast en zekerheid als het erop aankomt, in zaken van leven en dood? Wie richt mij dan op en doet mij barmhartigheid? Wie draagt mij door het leven (in het Hebreeuws is er een verwantschap tussen de woorden 'barmhartigheid' en 'draagmoeder')? Ken ik zo iemand? Heel het evangelie is een antwoord op deze vraag. Ja, er is zo iemand, Die aan mij niet voorbijgaat in mijn nood, die mijn gebed verhoort, die mij nooit vergeet of verlaat: Jezus Christus! Tegelijk maakt onze Heiland ons tot zijn leerlingen als Hij aan het eind zegt: Ga heen, doe precies zo. Volg Mij na in de toepassing van het grote gebod.

Altijd weer bedreigt ons, gelovige mensen, het gevaar van wetticisme en van een religiositeit in de geest van de priester en de leviet. Daarom is het belangrijk ook in deze zomertijd steeds opnieuw te bidden om Zijn hemelse olie en wijn en onze wonden en zonden door Hem als onze Barmhartige Samaritaan te laten genezen en vergeven. Alleen zo zijn wij in staat heilzaam elkaars reisgenoten te zijn met het oog op de eeuwigheid. Want wie door Hem gered, geholpen en vergeven wordt, gaat zelf in Zijn geest anderen redding, hulp en vergeving bieden. Wie barmhartigheid ontvangt, bewijst barmhartigheid. Wie gedragen wordt, draagt.

Dr. H.A. Speelman is predikant te Marknesse en Nagele

God voorziet

wandelen met God

**Op vakantie kun je veel van God zien.
In andere landen en culturen, of in de natuur.
Dat is goed voor je.
Moet je wel leren kijken...**

B. Luiten ■

Over Gods voorzienigheid zijn heel wat moeilijke dingen gezegd. Dat is wel voorstelbaar, omdat daarin veel vragen naar ons toe kunnen komen. Is het bijvoorbeeld werkelijk zo, dat *alles* in Gods hand is, goed en kwaad? Het zal je maar overkomen. Bekend is de spot van Maarten 't Hart, die zo ironisch mogelijk schreef dat zijn moeder keelkanker had gekregen uit Gods goede vaderhand. Dat geeft aan, hoe mensen helemaal vast kunnen lopen in de vragen die ze stellen.

Toch is de vraag vooral, of wij te midden van al het moeilijke, waarover wij ons brein kunnen breken, de meest voor de hand liggende en eenvoudige betekenis niet over het hoofd zien. Namelijk, dat God *voorziet in wat ik nodig heb*.

De hand die geeft

Toen Abraham zijn zoon moest offeren, was daar op het kritieke moment een stem. En er was een ram met zijn horens verstrikt geraakt in de struiken. Het offer werd vervangen. Abraham noemde die plaats: 'de HEER zal erin voorzien'.

Het werd tot een gezegde: 'op de berg van de HEER zal erin voorzien worden'.

Ongetwijfeld waren er voor Abraham vragen overgebleven. Terwijl hem vooral iets heel erg duidelijk was geworden. Daar noemt hij die plaats naar, niet naar zijn nog openstaande vragen, maar naar de HEER die op verrassende wijze zijn hand had geopend.

Deze oude geschiedenis klinkt tot vandaag door. God regeert alle dingen en alle mensen, belijden wij. Dat kunnen we niet bevatten.

Maar het gaat erom, dat Hij het zo doet, dat Hij elke dag nakomt wat Hij ons heeft beloofd.

Hoe spannend het in de wereld ook worden kan, en ook in ons eigen leven, *elke dag is daar de hand die ons persoonlijk geeft*.

Vragen mag je stellen, uiteraard. Dat is goed, verdiep je in Gods werken! Maar blijf niet hangen in wat je niet weet. Als vragen te moeilijk voor je zijn, omdat ze te hoog gaan, laat je daarvoor dan niet vervreemden van wat dichtbij is: God geeft je elke dag wat je nodig hebt. Hij doet dat trouw, wijs en met heel veel liefde.

Het ene, dat nodig is

Hoe herkenbaar is dat?

En wat heb ik dan eigenlijk nodig?

Daar kun je veel over zeggen. Maar je kunt het ook heel kort samenvatten. Wat wij nodig hebben is, dat wij dicht bij God komen, als kinderen bij hun vader. Dat is ook precies wat Hij ons belooft en verzegt: Hij zal onze Vader zijn, Zich zo laten kennen en ons door alles heen naar Zich toe halen. Daarom omringt Hij ons met liefde en trouw, en geeft Hij ons elke dag ons eten en drinken. Het tijdelijke en eeuwige liggen verstrengeld in wat God doet en geeft, Hij voorziet in alles wat we nodig hebben naar lichaam en ziel. En wel zo, dat we Hem daarin meer en meer leren zien en kennen en zullen groeien in liefde en toewijding.

De eeuwige Vader van Jezus Christus wil ook mijn God en Vader zijn. Daarover gaat het in mijn leven. Ik heb het nodig in die werkelijkheid te leren denken en handelen, al is mijn verstand nog verduisterd en is mijn hart verdeeld.

Daarom is het goed om Gods werken te zien om je heen, en daarin te ervaren hoe machtig Hij is en goed en dichtbij. Moet je wel leren kijken. Waar je met vakantie ook naar toe bent geweest, God was daar eerder. Hij droeg dat volk al eeuwen, Hij regeerde dat land al lang voordat jij bestond. Heb je het gezien? Of was je in de natuur, in het open veld, onder de wijde hemel? Heb je de sterren gezien? Was je onder de indruk van de geweldige schepping? *God geeft je daarin wat je nodig hebt.* Namelijk een wijde horizon in je denken, door een groot ontzag voor de Schepper die alle dingen en heel de wereld persoonlijk onderhoudt. *Hij geeft je wat nodig is voor aanbidding*, om tot Hem te naderen in diep ontzag en een groot vertrouwen.

Zo dichtbij is de voorzienigheid van God. Hij voorziet in de dingen van het ware leven. En die kan Hij zo gewoon geven, van dag tot dag, dat je er bijna overheen kijkt.

Door het Woord

Nog duidelijker maakt God zich bekend in zijn Woord. Heb je een bijbel in huis? Ben je je

ervan bewust, dat God je die geeft? *Dat Hij je daarvan voorziet?* Daarachter ligt een wonderlijk complex van Gods regering over alle volken, ruim twintig eeuwen lang. Niet te bevatten, hoeft ook niet. Als je maar bedenkt, dat God al zo lang jou op het oog heeft, en zijn Woord door alles heen op jou heeft aangestuurd. Dan ga je het toch iets anders lezen, of niet? Gods voorzienigheid is niet bedoeld voor hoogmoedigen, die alles eerst willen snappen en daardoor te hoog grijpen, maar voor eenvoudigen, die haar herkennen in het dagelijks leven. Wat je nodig hebt is vervolgens, dat je God leert verstaan. Ook daar voorziet God in. Hij geeft je de prediking van zijn Woord, als een levendige manier om te horen wat Hij zegt. Ben je je daarvan bewust? Dat God in elke (trouwe) preek zelf naar je toekomt om je diep in je hart te geven wat je nodig hebt? Het is heel erg nodig om dat te bedenken, God daarom te vragen, naar de zondag uit te kijken. Het merkwaardige doet zich voor, dat in onze tijd de vragen over God zich opstapelen, terwijl de kerkdienst *waarin Hij Zich geeft* steeds minder wordt bezocht. Allerlei redenen worden bedacht om maar één keer per zondag te gaan, want dan heeft een mens wel weer genoeg (vindt hij zelf). Het lijkt het er zelfs een beetje op, dat hij door één keer te gaan 'zich wel genoeg van zijn goede kant laat zien'. Alsof onze aanwezigheid iets is waarvoor God wel dankbaar mag wezen. Wie het zo aanvoelt, heeft alles op z'n kop gezet. Want het is net andersom: kom dankbaar tot God die geeft, *die wil voorzien in de honger en dorst van je ziel!* Uiteraard geeft God Zich niet alleen in de kerkdienst. Hij komt op elke bladzijde naar je toe, in heel zijn Woord, ook als je het thuis leest. Jezus heeft gezegd, dat al de Schriften over Hem getuigen. Zijn naam klinkt nog niet in het OT, maar zijn betekenis is er wel in alle activiteit van verlossing, herstel en verzoening en in de strekking van wereldwijde profetieën. Zijn Geest wil je hart voor Hem openen. *God gaat in zijn voorzienigheid diep bij je naar binnen.* Maar wil je Hem wel ontvangen? De bijbellesing en de studie van de Schriften lijken voor steeds meer mensen steeds moeilijker te worden. Omdat het vaak even tussendoor moet. Er is te weinig rust, misschien wel te weinig verlangen om (zo!) te ontvangen. Maar Gods Woord is geen automatiek met hapklare *fastfood*. God voorziet in alle dingen, al sprekende raakt Hij alles aan in ons leven, mag hij daarvoor dan ook al onze aandacht? Jezus sprak vaak zo, dat mensen Hem pas later begrepen. Moesten ze er wel over nadenken en er nog eens naar vragen. In Gods Woord ligt een enorme diepte en hoogte, die zie je niet bij oppervlakkige kennismaking. Dit vraagt ruimte, aandacht, thuis en in de kerk. God voorziet, zie je?

Waarin zal God voorzien?

Eens mocht Salomo vragen wat hij wilde, God zou het hem schenken. Hij vroeg geen rijkdom

en geen lang leven en zo. Maar zijn wens was, dat hij een goede koning zou zijn voor het volk van God. Salomo vroeg op die manier in feite om *Gods voorzienigheid* van dag tot dag, niet minder en niet meer. 'Geef U mij wat ik nodig heb om dit volk te leiden'. Precies het gebed dat God zo graag wilde horen, omdat dit het ware leven in zich heeft dat Hij schenken wil. Al het overige gaf Hij daarbij, rijkdom en aanzien, hoewel dat niet nodig was.

Wat noemen wij dan in ons gebed? *Waarin vragen wij dat God voorziet?*

Salomo vroeg geen lang leven, geen blijvende gezondheid, en zo. Wel heel begeerlijk, maar het leven is méér. Dat is God kennen. Het is christen zijn, in de volle betekenis van het woord. 'Geef U mij wat ik nodig heb om met mijn hart en mijn verstand mij op U te richten'. Dat kan ook als je ziek bent, zelfs als je keelkanker hebt. Ik wil niet de indruk wekken, dat ik dat gemakkelijk opschrijf. Maar het is wel om de spot een antwoord te geven. Ook in dagen van ziekte weet God te geven wat je nodig hebt. Al wordt het lichaam afgebroken, de innerlijke mens weet Hij van dag tot dag te vernieuwen (2Kor.4:16).

God geeft alles voor zijn doel

Daar komt bij, dat vanwege die spot de ziekte in deze tijd nog nodig is. Niet dat God die ooit gewild heeft (zie Genesis 1), maar nu de gebrokenheid er in allerlei vormen is, is zij in Gods hand een middel om mensen nederig te houden. Zelf heeft Hij de schepping aan 'zinloosheid' onderworpen, met de bedoeling dat zij de verlossing niet bij zichzelf zal zoeken maar bij Jezus alleen, door God geschonken als de enige weg, de enige waarheid en het enige leven (Rom.8:20). 'Zinloosheid' is een wijd begrip voor alles wat doodloopt en mislukt. Even verder wordt zij omschreven als 'slavernij aan de vergankelijkheid'. Ons leven is gevangen in tijdelijkheid, alles gaat voorbij, niets houden we vast. Dat geldt voor alles wat mooi en dierbaar is. Vul maar in. En bedenk, *dat God dit nu zo geeft*. Niet alleen gezondheid om voor Hem van alles te kunnen doen, maar ook ziekte en tegenslag om ons vertrouwen niet op onszelf maar op Hem alleen te stellen! Dit is ook zijn voorzienigheid. Hij geeft niet wat wij leuk vinden, maar wat wij nodig hebben. Terwijl daarin een hogere vreugde meekomt dan wij ooit hadden kunnen bedenken. Zelfs in tijden van ernstige, ongeneeslijke ziekte. Want die vreugde weet God te geven onder alle omstandigheden. Net zoals Hij vrijheid weet te geven in het hart van wie gevangen zit. En kracht tot volharding in het leven van diegene, die niet van zijn bed af kan komen.

God voorziet! Op zijn wijze, altijd doeltreffend. Om ons bij het doel te krijgen.

Ds. Bas Luiten is predikant van de Gereformeerde Kerk te Zwolle-Centrum.

PERSBERICHT

Zendtijd voor kerken

Op D.V. zondag 12 augustus wordt een kerkdienst uitgezonden van de Gereformeerde Kerk Vrijgemaakt in Axel (Radio 5, 17.02 uur). Voorganger ds. F.G. aan het Rot preekt over het thema 'Hoe houd je het vol.' Organist Jan Oppeneer begeleidt de samenhang in deze dienst.

Hoe houd je het vol

Wanneer je bij dit thema op verschillende plaatsen het accent legt, voel je hoe verschillend omstandigheden kunnen zijn. Ben je bijvoorbeeld heerlijk ontspannen met vakantie, dan roep je: "Dit kan ik wel jaren volhouden!"

Maar doe je één stap opzij, neem je een drempel of ga je een deur verder dan klinkt daar de verzuchting: "Hoe houd ik het vol..." van iemand die chronisch ziek is of gehandicapt; van mantelzorgers of van iemand die gemis of verlies een plek moet geven. "Volhouden hoor!" kan dan gezegd worden.

Volhouden. Hoe dan? En maakt geloven hierbij nog verschil? En God?! Wie met deze vragen worstelt, zal ontdekken dat Gods genade verrassend om mee vol te houden is.

De gemeente zingt de Psalmen en Gezangen uit het Gereformeerd Kerkboek 2006; de Schriftlezingen worden gelezen uit de Nieuwe Bijbelvertaling (NBV).

Na afloop van de uitzending is er gelegenheid om met leden van de gemeente in Axel na te praten via 035-6727373. Op hetzelfde nummer is de tekst van de preek verkrijgbaar, of bij Stichting Zendtijd voor Kerken, Postbus 94, 1200 AB Hilversum. Op dit adres zijn ook geluidscassettes en CD's te bestellen. Voor meer info, zie www.zvk.nl. Meer informatie over gemeente, erediensten, kerkgebouw en orgel, zie www.axel.gkv.nl.

HOOFDREDACTEUR:

Prof. Dr. B. Kamphuis, coördinator
'Achtergronden'

EINDREDACTEUR:

Dr. A.L.Th. de Bruijne

OVERIGE REDACTIELEDEN:

Dr. E.A. de Boer, coördinator 'Meditatief',
Drs. I.D. Haarsma, Prof. Dr. G. Kwakkel,
Drs. B. Luiten, coördinator 'Kerkelijk leven'
en 'Wandelen met God',
Prof. dr. S. Griffioen, J. Westert, coördinator
'Samenleving'.

MEDEWERKERS:

J.J.D. Baas, coördinator 'Opvoeding en
onderwijs', J.M. de Jong, rubriek 'Kunst',
Ds. G. Riemer, coördinator 'Van binnen
naar buiten', Dr. J. Smelik, rubriek 'Kerk
en muziek', Drs. H. Veldman, rubriek
'Kort historisch'.

BESTUURSLEDEN STICHTING

DE REFORMATIE:

A. Verhoeff (voorzitter),
Drs. B. Bos (secretaris),
F.H. Haveman (penningmeester)

BLADMANAGEMENT:

Mevrouw M.T. Kremer
Scholma Druk bv, Postbus 7
9780 AA Bedum, tel. 050 3013636
Alle stukken voor de redactie bij voorkeur per
E-mail: reformatie@scholma.nl, ingeval per
post via bovengenoemde postbus.
Uitgever: Print Media bv, Bedum
Technische realisatie:
Scholma Druk bv, Bedum

ADMINISTRATIE EN

ADVERTENTIES:

Scholma Druk, postbus 7,
9780 AA Bedum.
Telefoon: 050 - 3013636.
Fax: 050 - 3012732
(o.v.v. Reformatie).
E-mail: reformatie@scholma.nl
Aanlevering advertenties in overleg.
ING Bank: 66.30.92.620

ABONNEMENTSPRIJZEN:

€ 49,95 per jaar
studenten € 19,50;
buitenland € 130,00
- abonnementsjaar loopt van
1 januari t/m 31 december

- opzegging van het abonnement dient
1 maand voor aanvang van het nieuwe
abonnementsjaar schriftelijk of per
e-mail te geschieden (voor 1 december)
Losse nummers € 1,50 (incl. porto).

De Reformatie is op Daisy cd-
rom verkrijgbaar bij de Chr.
Blindenbibliotheek voor blinden
en slechtzienden.
Tel. (0341) 565477.

ADVERTENTIES (acquisitie en verkoop):

J. Hoogenboom, tel. 050-4091204,
fax 050-4091252
e-mail: info@hoogenboom-communicatie.nl
Contracttarief op aanvraag.

Zonder schriftelijke toestemming van de uitgever is het niet toegestaan artikelen uit dit blad over te nemen.

Web: www.dereformatie.nl
ISSN 0165-5191

De tweede kerkdienst

In heel, ook gereformeerd, kerkelijk Nederland worstelt men met de tweede kerkdienst. Een fors percentage van bijvoorbeeld de Nederlands Gereformeerde Kerken beperkt zich al tot één (morgen)dienst per zondag. Het merendeel van onze kerkleden wil de tweede dienst niet inleveren. Hoe komen we hierin verder? In een stelling bij mijn promotie verdedigde ik dat de oplossing gelegen is in het besef dat een kerkdienst een offer aan God is.

P.L. Voorberg ■

Stelling

Wil men de tweede kerkdienst handhaven, dan moet het besef verlevendigd worden dat kerkgang offerande is.

Het doel van de kerkdienst

De handhaving van de tweede kerkdienst staat of valt met het juiste zicht op de aard van de kerkdienst. Voor velen is de kerkdienst er tot versterking van het geloof. Men gaat naar de kerk om 'geestelijk voedsel' te halen. Dat lijkt me een te zwakke basis om het houden van twee kerkdiensten in stand te houden. Uiteraard is dit een belangrijk doel van kerkdiensten. En wie meent aan een kerkdienst per zondag genoeg te hebben voor het op peil houden van zijn geestelijk leven, geeft in de regel blijk van elementair gebrek aan zelfkennis en vaak zelfs van een stuk geestelijke arrogantie. Toch wordt het discussiëren vóór behoud van de tweede dienst met als argument de 'versterking van het geloof' lastig, als men blijft volhouden dat een dienst per zondag voor dat doel ook wel genoeg is.¹

Soms wordt in dit verband de rust en de kerkdiensten, de twee brandpunten van de ellips van de zondag, tegen elkaar uitgespeeld. De twee diensten leggen zo'n beslag op het (gezins)leven dat er van rust weinig meer komt. Of de eerste dienst heeft zo'n impact dat er geen tweede meer bij kan. Men komt in alle ernst met deze argumenten. Soms kunnen ze zeker waarheid bevatten. Het argument van het 'geestelijke voedsel' houdt het niet tegenover de tendens van kerkverzuim.²

Wat is het doel van de kerkdienst? Wat is kerk? Het woord kerk is afgeleid van het Griekse Kuriakè (waaraan toe te voegen is: huis). De kerk is de Kuriakè oikia (het huis van de Heer). Dat wijst naar het doel van de kerkdienst. Het 'huis van de Heer' is in Gods Woord de tempel.

Paulus noemt in de brieven aan de Korintiërs de gemeente meermalen tempel van de levende God. Zo komen we verder in discussies over een- of tweemaal naar de kerk op zondag.

Doel van de tempeldienst

Waarom ging een Israëliet naar de tempel? Daar valt heel veel over te zeggen, het roept weinig discussie op als we stellen dat het daar vooral om het *offeren* ging. De hele tempel werd gedomineerd door altaren. De tempel van God is een huis gebouwd over en om altaren. Een Israëliet ging naar de tempel om te offeren. Het is J.L. Koole die mij vele jaren geleden al op het spoor van de verbinding tussen tempel en tweede kerkdienst heeft gezet.³ Daar vinden we de grond voor de tweede kerkdienst en trouwe kerkgang. Dat levert een argument ten gunste van twee diensten dat het houdt in alle eeuwen naar mijn overtuiging.⁴

Je ging als verbondskind van het Oude Testament naar de tempel om iets aan God te géven, je ging offeren, eerstelingen brengen, het kostte je wat. Je deed dat uit liefde voor de Heer. Uiteraard viel er veel te leren in de tempel. Dat voedde je geloofsleven. Maar de voornaamste reden voor tempelgang was altijd: aanbieden, weggeven, offeren (cf. ons woord: offerte). Geen tempelgang zonder gave.⁵ In het huis van de Heer ga je iets geven.

Het ontstaan van kerkdiensten

Koole laat zien dat het ontstaan van kerkdiensten veel te maken heeft met de ballingschap. Toen het volk was weggevoerd naar Babel ontbeerde men de tempel. Ze deden toen wat meer dan lieren in wilgen hangen (Psalm 137). Men kwam vooral op de sabbatdag, dat is de rustdag, samen op het uur van het sabbatoffer. Het sabbatoffer was een verbijzondering van het dagelijks offer. Om 9.00 uur en 15.00 uur werd dagelijks een

offer gebracht, dat op de sabbat verdubbeld werd. Bij gebrek aan tempel kwam men op die uren in de ballingschap samen, op de sabbat, om de Here een verbaal offer te brengen, het huldebetoen van lippen die Zijn Naam prijzen (Hebreeën 13: 15). In gebed en lofzang haalde men de grote daden van de Heer op, de Bijbel ging om zo te zeggen open en men sprak over de daden van God als pleitgrond voor terugkeer uit ballingschap. Daar vinden we de bakermat van de synagogediensten, tweemaal op een sabbat. Zoals het dagelijkse offer de hele dag markeerde, het stond centraal op het eerste en tweede dagdeel van iedere dag, zo markeerde het dubbele sabbatoffer de sabbat en later de twee synagogediensten de hele rustdag. Hier vinden we de basis van twee diensten per zondag. Na de ballingschap bleef het inmiddels ingeburgerde synagogestelsel in stand. Als we dan ook lezen dat Jezus “naar Zijn gewoonte” (Lukas 4: 16) naar de synagoge ging, ligt het voor de hand aan tweemaal per sabbat te denken.⁶ In het Nieuwe Testament is overduidelijk dat de jonge christelijke kerk zich aansluit bij de synagoge. Paulus begint stevast de evangelieverkondiging in een Joodse synagoge. Van daaruit heeft het tweemaal per rustdag naar de kerk gaan zich voortgezet in de christelijke kerk. In de eerste eeuwen viel dat niet mee.⁷ Maar het streven was er niet minder om, desnoods voor en na werktijd.

De kern van de kerkdienst

De kern van de kerkdienst is dus *offeren*, maar dan met nieuwtestamentische diepgang, offeren in Christus. Dan kunnen we natuurlijk denken aan ‘de dienst der offerande’, de collecte, maar er zijn momenten waarop kerkleden veel grotere en waardevollere offers brengen in de dienst. Wat kost u meer: een collectemunt/bon aan de passerende zak toevertrouwen, gezellig babbelen met uw naaste, of een half uur lang geconcentreerd naar iemand luisteren, geconcentreerd tien minuten lang bidden? Doen we dat ooit, zonder onderbreking: een half uur naar iemand luisteren die naar zijn mening iets belangrijks heeft te zeggen? Kun je God een groter, meer welriekend offer aanbieden dan zoveel tijd ononderbroken je hartelijke aandacht aan Hem te geven, aan wat Hij te zeggen heeft, dat tot je laten doordringen, je dat hartelijk eigen maken met het oprechte voornemen dat als leidraad voor de komende week te nemen? Geen mooier moment voor de Heer dan een schare kinderen van Hem die voor Hem naar Zijn huis (Kuriakè oikia) gekomen is om daar met hart en ziel er voor Hem te zijn,

- Hem een schuldoffer te brengen omdat wij Golgota nodig maakten, in gebed en lied na de lezing van de wet (liturgie B),
- Hem te danken voor het werk in Christus,
- ons geloof in Hem te belijden nu Hij Zich in Christus heeft geopenbaard.

Dat is nog eens offeren, in aandacht en collecte, in lied en gebed, in stilte en concentratie, in de hartelijke wil om er daar helemaal voor Hem te zijn.

Vanouds doet de kerk dat twee keer per zondag. Is er enige aanleiding te bedenken om dat met 50% te reduceren? Mag ik een aantal prikkelende vragen stellen? Is de zaligheid die God belooft minder geworden? Biedt de hemel en de nieuwe aarde bij nader inzien toch wat minder, zodat we onze dankbaarheidsoffers evenredig mogen reduceren? Blijkt het offer van Christus, waarmee Hij ons van de hel redde, toch wat kleiner van betekenis te zijn, zodat wij onze dankoffers (waarvan de kerkdienst de voor naamste is) wel wat mogen terugschroeven? Pas als we deze vragen voor het oog van God bevestigend kunnen beantwoorden hebben we het recht onze kerkgang te gaan beperken. Als we kerkdiensten gaan verzuimen komt dat nagenoeg altijd neer op ordinare beperking van onze dienst aan God. Ik heb ten minste nog niet gehoord dat men deze beperking doorvoerde omdat men de Heer méér en beter wilde gaan dienen⁸, optimalisering van de dienst aan God.⁹ Wie kerkdiensten verzuimt, doet zichzelf en ook zijn kinderen tekort. Je absenteert, waar de Heer je bij voorkeur zoekt. Als de Heer Zijn volk verzamelt, is je stoel leeg. Je laat zien dat je er (op dat moment) niet bij hoort. Deze lauwheid in de dienst aan God gaat zich wreken ook op andere terreinen. Het is een kwaad dat zichzelf straft, een neerwaartse spiraal, een “ban in het leger”.¹⁰ Het is dan ook terecht dat de kerk “wie niet trouw de kerkdiensten bezoekt” niet toelaat tot de viering van het Heilig Avondmaal. Het is een aanfluiting dat kerken op avondmaalszondagen beduidend voller zitten dan op reguliere.¹¹ Broeders en zusters komen soms zelfs eenmaal per twee of drie maanden naar de kerk, als het Heilig Avondmaal is. Week in week uit zondigen tegen de gemeenschap en de Heer door nodeloos kerkverzuim en bij de gemeenschapsmaaltijd er plots wel zijn. Je doet ook je kinderen te kort. De HEER bezoekt de ongerechtigheid van de vaders niet alleen aan die vaders zelf, maar ook aan het derde en vierde geslacht. Het rijtje van ontrouw naar de kerk gaande vaders, gevolgd door stelselmatig verzuimende kinderen en een derde en vierde geslacht dat alleen nog gelooft “op wietjes”, is bekend.¹² Dat is ook de verantwoordelijkheid van uitslapende ouders op zondagmorgen of zich in de natuur of op het strand vermeende vaders en moeders zondagsmiddags. “Wil men de tweede kerkdienst handhaven dan moet het besef verlevendigd worden dat kerkgang offerande is”, zo luidde mijn vijftiende stelling. Ik hoop door dit artikel er aan bij gedragen te hebben dat kerkgang weer bewust beleefd wordt. Een Israëliet die naar de tempel ging, had het daar soms vast ook wel moeilijk mee. Het kostte hem weer een dier of een ander offer. Hij moest er in oude tijden grote reizen voor maken. Zo is het goed heel bewust naar de kerk te gaan op de zondag: ik ga naar Gods huis, ik ga daar geven, offeren. Dan treden we heel bewust de drempel van de kerk over, om daar te gaan geven, aan God, je hart, je ziel en heel je leven.

Dat verdient zich ook terug. Zo overstijgen we de tegenstelling: een kerkdienst voor geestelijk voedsel òf om te offeren. Wie offeren tot prioriteit stelt (naar mijn mening gegeven met de aard van de dienst), keert verrijkt en gesterkt uit de kerk terug. Dat is dan nog niet eens zo afhankelijk van de kwaliteit van de preek.¹³ Wie zich in Gods huis gééft aan Zijn God en Vader (en Diens volk), in alle onderdelen van de kerkdienst, wordt gesterkt, keert gesterkt en verrijkt terug en ontvangt op zijn gebed, normaliter, de kracht om deze activiteit te herhalen in de tweede dienst. Eigenlijk is de discussie over het al of niet tweemaal naar de kerk gaan een beschamende.

Laten we met elkaar een nieuw elan ontwikkelen tot trouwe kerkgang waar die geboden wordt¹⁴, omdat de verlossing die God geeft alle waardering te boven gaat. Hoe kan ik de HEER vergoeden wat Hij voor mij heeft gedaan? Ik zal de beker van bevrijding heffen, de Naam aanroepen van de HEER en mijn geloften aan de HEER inlossen in het bijzijn van heel Zijn volk (Psalm 116: 12-14, een uitspraak die herhaald wordt in de verzen 17v.). Woorden van het Oude Testament die nergens beter bij passen in onze tijd dan bij de kerkdiensten.

Dr. P.L. Voorberg is predikant van de Gereformeerde Kerk te Emmeloord.

Noten

- 1 Een discussie op dat vlak kan voor een predikant best wel vleidend zijn. Zo legde een van mijn parochianen mij uit dat hij vanwege de inhoud en kwaliteit van mijn preken aan één dienst per zondag ruim genoeg had. Zo werkt kwalitatief preken contraproductief op de kerkgang. Het zou zelfs kunnen dat iemand zo waardevol het Woord bedient dat iemand met overtuiging vol kan houden dat het volgen van één dienst per 14 dagen voor hem ruim voldoende is, vanwege het inhoudrijke gehalte van de Woordverkondiging.
- 2 Een kerkdienst is dan ook meer dan een geestelijke voedselbank.
- 3 Koole, J.L. *Liturgie en ambt*. In de apostolische kerk, 1949, Kampen, vooral hoofdstuk 1 en 2.
- 4 We moeten deze verbinding niet pressen: een Israëliet ging soms niet meer dan driemaal per jaar naar de tempel (voor de drie grote feesten). Dan is eenmaal per zondag nog rijkelijk veel .... Het gaat er in deze vergelijking alleen om het karakter van de kerkdienst in beeld te krijgen.
- 5 Een uitdrukkelijk verbod met lege handen voor het oog van de Heer te komen (Deut.16: 16).
- 6 Wij zijn niet erg geporteerd voor gewoontegodsdienst. Terecht. Toch mogen kinderen gelukkig geprezen worden die van huis uit dezelfde "gewoonte" ingeprent hebben gekregen als Christus: op zondag ga je tweemaal naar de kerk. Kreeg je dat van huis uit niet mee en kom je later tot de overtuiging (die dit artikel wil aanbrengen) dat tweemaal wel goed is, dan valt het niet mee je dat alsnog eigen te maken.
- 7 Zie Boer, E.A. de e.a. *Zondag HEERlijke dag*. Rapport van deputaten vierde gebod en zondag aan de generale synode van de Gereformeerde Kerken in Nederland Amersfoort 2005, z.j. [2004], Barneveld, 105-119.

- 8 Die intentie is wel in onze zusterkerk te Nagele, zoals onlangs te lezen was in het *Kerkblad voor Overijssel*, enz. In de zomermaanden belegt deze gemeente een combidienst 's morgens die zich tot in het begin van de middag uitstrekt. Het begin is een gewone dienst, opgevolgd door samen koffie en i.p.v. de middagdienst aansluitend een bijbelstudie of nabespreking. Het zoeken naar een passend alternatief vanwege leeglopende middagdiensten en de moeite preekvoorziening te vinden is te prijzen. Toch komt het per saldo op een reductie neer en dat is niet te verdedigen. Ook kan er een ontwenning aan het tweemaal naar de kerk gaan en het markeren van de dag van de Heer door kerkdiensten ontstaan. Riskant.
- 9 Het zoeken van andere invulling van de tweede dienst kan wel bijdragen aan optimalisering van ons dienen van de Heer in kerkelijke samenkomsten, bijv. door het invoeren van leerdiensten. We moeten daar evenwel niet van verwachten dat dit op den duur het stelselmatic nodeloos verzuimen van kerkdiensten een halt toeroept. Deputaten eredienst hebben dat meerdere malen in hun rapporten aangegeven. De in de PKN verenigde kerken hebben in de loop van de achterliggende decennia overtuigend bewezen dat het bieden van alternatieven het teruglopende kerkbezoek niet stuit (wellicht zelfs bevordert). Er zijn weinig alternatieven die in die kerken niet zijn beproefd, zonder blijvend opbouwend resultaat.
- 10 We doelen op de geschiedenis van de nederlaag tegen Ai (Jozua 6). Een dreigende geschiedenis. De zonde van de een leidde tot ellende bij de ander. Reden waarom een kerk tot tucht verplicht is (HC. antw. 82). Dat kan zich ook in je persoonlijk leven voordoen. Doordat je op een bepaald punt een loopje met de wil van de Heer neemt, verwijder je je van de Heer en val je op ander terrein in zonden, bezwijk je bijv. voor verleidingen (op seksueel terrein, financieel gebied), je hebt nl. afstand tussen jou en de Heer laten ontstaan, tegen waarschuwingen en beter weten in. De beste bescherming tegen een val in zonde is heel dicht bij de Heer leven.
- 11 Ik doel hier uiteraard niet op situaties van zieke brs. of zrs., ouderen, die het zicht- en tastbare sacrament graag nog willen meemaken en daarom alles op alles zetten om HA-diensten nog mee te maken.
- 12 De "wielen" van de kinderwagen, de trouwauto en de begrafenisauto.
- 13 Uiteraard een gevaarlijke opmerking voor een predikant, maar het is niet bedoeld om predikanten de ruimte te geven zich miniem voor te bereiden op kerkdiensten. Het is wel een feit dat wie zich gééft in de kerk en aan de gemeenschap van de kerk, meestal geen mopperend kerklid is. Geven geeft vreugde en voldoening, vraagt zoveel energie, dat er niets meer over is voor een kritikasterig wijzend vingertje. Wie moppert in de kerk, kan zijn energie beter besteden aan investeren in de kerk, dat geeft meer voldoening en bouwt meer op, ook voor jezelf.
- 14 Er zijn kerken, in het buitenland, waar men slechts eenmalige kerkgang per zondag kent. Met alle respect voor de gang van Gods werk in de geschiedenis van dat land en die kerken is het toch waardevol het gebleken het gesprek over de tweede dienst aldaar op gang te brengen bijv. van uit de door J.L. Koole aangevoerde argumenten (cf. noot 3).

Landelijke gebedssamenkomst Gereformeerd Appèl

1 september 2007

Thema

“In Gods Hand één”

Voorgangers: prof. dr. T.M. Hofman,
ds. G.J. Lakerveld, ds. A.J. Minnema
Muzikale leiding: Peter Snee

Programma: 19.00 uur, sing-in; 20.00 uur,
gebedssamenkomst

Plaats: kerkgebouw De Lichtkring,
Laan naar Emiclaer 1, Amersfoort

Info: www.gereformeerdappel.nl
of tel. 015 – 25 65 015

Mededeling

Vakantieperiode Reformatie

Vanaf 21 juli tot 1 september verschijnt de Reformatie
2-wekelijks.

De verschijningsdata zijn: 18 augustus en 1 september.
Daarna is de verschijning weer wekelijks

De uitgever

KOSTBAARHEDEN

vertrouwd verzekerd

speciale verzekeringen voor kerken, zorginstellingen en monumenten

Weet u wat een
avondmaalstel waard is?
Donatus wel.

Postbus 500 5240 AM Rosmalen www.donatus.nl tel. 073 - 5221700

